

Doğal Afetler Olarak Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi: Hatay Ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi*

The Effects Of Earthquakes As Natural Disasters On Tourism Movements: Evaluation Of Tourism For Hatay And Antakya Regions

ÖZET

Turizm faaliyetlerinin gelişimine etki eden faktörler ve turistik talep ile ilgili çalışmalar turizm alanında temel araştırma konuları olmaları nedeni ile önemlidir. Turistik talebi oluşturan faktörler, turistik faaliyetlerin gelişmesini ve seyahat hareketliliğini etkilemektedir. Turizmin dinamik özelliği turistik hareketliliğin sürekli hızlanarak artışına sebep olmaktadır. Uluslararası turizmin gelişimini etkileyen sosyoekonomi, politik, doğal vb. diğer faktörler turistik talebin yönlendirilmesi bakımından da önemlidir. Turizm sektörünün gelişiminde sektörle doğrudan bağlantısı olmayan birçok dışsal faktörün etkisi bulunmaktadır. Özellikle ekonomik, sosyal, politik ve doğal faktörlerin bir bütünü bu şekillenmeyi etkilemesi yanında beklenmeyen olaylar yani ön görülemeyen riskler sektörün gelişme hızını etkilemektedir. Doğal afetler ve ön görülemeyen diğer riskler, bireyler ve toplumu derinden etkileyerek turizm hareketlerini de önemli ölçüde etkilemeleri sebebiyle turizm sektörünün gelişimi bakımından belirleyici faktörler olmaktadır. Doğal afetlerin ve ön görülemeyen risklerin oluşumunun turizm sektörünün gelişimine yönelik değerlendirmelerin literatürde yoğun olarak yapıldığı çalışmalar mevcuttur. Ancak doğal afetlerin turizm üzerindeki etkilerinin boyutunu ortaya koyan ampirik araştırmalar yeterli değildir. Bu sebeple farklı türdeki afetlerin ulusal ve uluslararası düzeydeki etkilerine yönelik çalışmalar gereklilik arz etmektedir. Çalışmada Hatay ili ve Hatay'ın en büyük ilçesi olan Antakya'nın kültür ve inanç turizmi bakımından önemli turistik destinasyon olması sebebiyle birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelime: Doğal Afetler, Deprem, Turizm Talebi, Dark Turizm

ABSTRACT

Factors effecting the development of tourism activities and studies on tourist demand are important because they are the main research subjects in the field of tourism. The factors that create touristic demand effect the development of touristic activities and travel mobility. The dynamic feature of tourism causes touristic activity to increase by constantly accelerating. Other factors such as socio-economic, political, natural, which affect the development of international tourism are also important in terms of directing touristic demand. Many external factors are not directly related to the sector in the development of the tourism sector. In addition to the fact that economic, social, political, and natural factors affect this formation as a whole, unexpected events, that is, unforeseen risks, affect the development speed of the sector. Natural disasters and other unforeseen risks are determinant factors for the development of the tourism sector, as they deeply affect individuals and society and also significantly affect tourism movements. There are studies in the literature that evaluate the development of the tourism sector in the formation of natural disasters and unforeseen risks. However, empirical studies revealing the extent of the effects of natural disasters on tourism are not sufficient. For this reason, studies on the effects of different types of disasters at the national and international levels are necessary. In the study, culture and belief tourism is important in Hatay province and Antakya, which is the largest district of Hatay. For this reason, Hatay and Antakya are discussed as touristic destinations in the study. (Times New Roman, 9 Punto, Mak. 250 Sözcük).

Keywords: Natural Disasters, Earthquake, Tourism Demand, Dark Tourism

GİRİŞ

Turist gönderen bir merkezden turist çeken bir merkeze yönelik bir akım (Yarcan, 1998: 34) olan turizm olayı, seyahate katılanların talebi ile şekillenen bir dizi turistik mal ve hizmetin ekonomiye katkı sağlaması bakımından önemlilik arz etmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile turizme olan talebin artması arasındaki doğrusal ilişki turizmin ekonomiye katkısının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Turizm ekonomik anlamda hem bir üretim hem de bir tüketimdir. Turizm amaçlı tüketimin sonucunda gelir söz konusu olmaktadır. Birçok ülke için turizm en önemli ihracat kaynağı ve dünya dış ticaretinin önemli bir kalemi olması açısından önemlidir. Aynı zamanda turizmin farklı sektörlerle doğrudan, dolaylı veya uyarılmış olarak etkileri söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte turizmin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik

Suna Mugan Ertuğral¹
Hacer Neyir Tekeli²

How to Cite This Article
Mugan Ertuğral, S. & Neyir Tekeli, H. (2023). "Doğal Afetler Olarak Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi: Hatay Ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4813-4820. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71150>

Arrival: 18 May 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi İstanbul, Türkiye

² Dr..Öğr.Uyesi., İstanbul Kültür Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Sivil Hava Ulaştırma Programı, İstanbul, Türkiye

etkileri farklılıklar arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerin turizmden elde ettiği gelir, gelişmekte olan ülkelerin elde ettiği gelirden daha fazla olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin ihtiyacı olan döviz girdisini sağlaması bakımından da turizm sektörünün gelişmesi önemlidir. Turist hareketliliği yeni tesislere ve altyapıya olan ihtiyacı artırarak sektörün emek yoğun özelliği sebebiyle daha fazla işgücüne istihdam imkânı sağlamaktadır.

Turizmin gelişimini etkileyen faktörler turistik seyahat hacminin artmasına katkıda bulunarak ekonomik kalkınma için önemli bir unsur olma işlevini de görmektedir aynı zamanda. Ancak doğal afetler, ekonomik krizler, siyasal ve finansal istikrarsızlıklar turizmin uluslararası ve ulusal düzeyde gelişimini olumsuz yönde etkilerken, ayrıca bu risklerin turizmin gelişimini sınırlayan öngörülemez risk faktörleri olduğunu da belirtmek gerekir. Turizmin gelişiminde tahmin edilemeyen risk faktörleri olarak doğal faktörlerin etkisi turistik destinasyonları yani coğrafi, sosyo-demografik yapı ve toplumsal bakımdan derinden etkileyebilmektedir.

Turizm sektörü; terör saldırıları, siyasal istikrarsızlık, sel ve depremler gibi doğal ve insan kaynaklı olaylara karşı savunmasızdır (Huang, Tseng, v.d., 2007; 203). Çeşitli doğal risk faktörleri arasında depremler en ciddi ve önlenemez olanlardır (Vere-Jones, 1995; Tsai ve Chen, 2010; 470). Dünyanın birçok bölgesinde önemli turistik destinasyonlar, tarihin birçok dönemlerinde deprem felaketi ve depremden kaynaklı olumsuz durumlar yaşamışlardır. Dünya turizm endüstrisini, olumsuz olarak tetikleyen depremlerin sonucu olarak ciddi kayıplar yaşanmıştır (Ural, 2015; 175). Son on yılda Pasifik Kıyısı boyunca, Japonya, Tayvan, Amerika Birleşik Devletleri, El Salvador ve Peru'da meydana gelen depremler turizm üzerindeki yıkıcı etkilerin görülmesi bakımından önemlidir. Yıkıcı bir depremin sonrasında, turizmle ilgili kuruluşlar, turizm işletmeleri ve turistik destinasyonlar ciddi olarak etkilenmektedir. Bölgeye olan ziyaretçi sayısının azalması ve turistik gelirin olumsuz yönde etkilenmesi bölgenin turizmi üzerinde etkilidir. Afet planlaması ve müdahalesi bu nedenle turizm endüstrisi için önem arz etmektedir (Vere-Jones, 1995; Tsai, Chen, 2010; 470). Depremin yaşanması sonrası yoğun turistik talebin düşmesi ve turistik arz kapasitesinin ciddi olarak zarar görmesi bölgenin turizmini olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak sadece turizm sektörünün olumsuz olarak etkilenmesiyle sınırlı olmayan bu durum tarım ve sanayi sektörlerini de ciddi olarak etkileyerek bölge ekonomisine bir darbe daha vurmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de 11 ili kapsayan depremin yıkıcı etkileri nedeni ile bölge ekonomilerinde tüm sektörlerin de ciddi olarak etkilendiği açıktır.

6 Şubat 2023 tarihinde Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Elazığ ve Adana illerinin derinden etkilediği yıkıcı depremin etkileri depremin oluş tarihinden itibaren henüz altı aylık bir süre geçtiği için hasar tespiti çok net olarak mümkün olamamaktadır. Depremde yaşamını yitiren ve enkaz çalışmaları kısmen devam ettiğinden ve kayıp insanların ölüm veya kayıp olarak netlik kazanılmadığından ulaşılamayan bölge insanının sayılarının da kesinlik kazanmadığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu sebeple depremin tüm iller ve bölgeler itibarıyla sektörel olarak değerlendirmesini yapmak çok sağlıklı sonuçlar elde etmemizi mümkün kılmamaktadır. Ancak bölge genel olarak turizm hareketliliğinin çok farklı turizm türlerinin uygulanabilmesine imkân veren turistik çekicilik bakımından zengin olması sebebiyle turizm bakımından olumsuz etkilenecektir. Bölgenin tatil turizmi de olmak üzere tüm alternatif turizm türleri bakımından önemli bir potansiyeli mevcuttur. Özellikle bölge turizminin etkilenmesinin bir maliyeti turizm sezonu sonunda daha net görülebilecektir.

Kökleri kadim medeniyetler tarihine kadar dayanan turizm sektörü, son yıllarda dünyanın en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Turizmin en önemli ekonomik katkısının, turist destinasyonlarda yerel halk için istihdam ve gelir yaratma fırsatı bölgesel kalkınmanın sağlanması bakımından da son derece önemlidir. Özellikle alternatif turizm türlerinin çeşitliliği bölgenin ekonomik kalkınması ve sürdürülebilir kalkınma bakımından önemli olmaktadır.

Alternatif turizm olarak sınıflandırılan faaliyetler çeşitlidir, ancak aşağıdaki gibi belirli kategorilere ayrılabilir (Tezcan, 2004; Pekta, 2018; 190):

- ✓ Kültür, tarih ve inanç turizmi
- ✓ Sağlık turizmi
- ✓ Konferans-kongre turizmi
- ✓ Spora dayalı turizm
- ✓ Doğa/eko-turizm
- ✓ Eğlence turizmi
- ✓ Gastronomi turizmi

Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Şanlıurfa, Adıyaman, Osmaniye, Elazığ ve Adana illerinin yukarıda kategorilere ayrılmış alternatif turizm türlerinin tamamının uygulanması mümkündür. Özellikle kültür, tarih ve inanç turizmi amaçlı seyahatlerde Hatay ve Antakya'nın önemli bir turistik destinasyon olması sebebiyle yoğun ziyaretçi hareketliliği yaşanmaktadır. Ancak deprem sonrası büyük ölçüde binaların yıkımı turizmin sürdürülebilirliğini de etkileyecektir..

Hatay ve Antakya Bölgesine Yönelik Turizminin Değerlendirilmesi

Hatay, dinler mozaği olan bir kent olarak antik kentleri, sayısız tarihi eserleri ve önemli bir inanç merkezi özelliğine sahip olması sebebiyle turistik çekicilik unsuruna sahiptir. Özellikle Antakya, tarihi değerleri sebebiyle yeni dinler mozaği konumunda olmuştur. Bu sebeple Hatay ve Antakya kültür merkezi olarak (T.C. Hatay Valiliği, erişim 05.03.2023) turistik talep için cazibe merkezi olmuştur. Aynı zamanda medeniyetlerin ortak yerleşim yeri olan Hatay, bu etki ile mutfak kültürü ile özel gastronomi bölgesi olarak önemlidir (<https://www.dogaka.gov.tr/>, erişim 06.03.2023). Hatay ili ve Antakya ilçesinin ortak bölge olarak genelinin iklim özellikleri, ülkeyi Ortadoğu'ya bağlayan sınırdaki bir il olması ve Mezopotamya'nın Akdeniz'deki son noktası özelliği güçlü bir arz potansiyeli olarak önemli olmuştur (<https://anmoder.org.tr/>, erişim 06.03.2023). Ayrıca şifalı sular ve yaylalar sağlık turizminde önemli potansiyel olmuştur. Kumsallar, koylar ve su altı güzellikleri kıyı turizmi bakımından ve bitki ve hayvan çeşitliliği ile jeolojik ve jeomorfolojik yapı da eko turizm potansiyeli olarak önemli değerler olarak değerlendirilmiştir (Karataş, 2010; 46). Bölgenin çok yönlü turizm potansiyeli bakımından karışık bir jeoloji ve tektonik yapıya sahip olması (Öztemir vd., 2000, 6) ve coğrafi ve iklimsel özellikler etkili olmuştur.

Ayrıca Hatay ve Antakya; doğa, sağlık, kongre ve kültür turizm türlerinin gerçekleşmesinde de önemli bir merkezdir. Özellikle somut ve soyut kültür mirası bakımından yoğun değerleri olan Hatay ve Antakya çoklu kültüre sahip olması bakımından yerli ve yabancı turist bakımından önemli bir turistik destinasyondur.

Tablo 1 (2015-2021) Hatay Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayısı

Yıllar	Tesise Geliş Sayısı / Toplam	Geceleme Sayısı / Toplam
2015	280570	461554
2016	285653	479161
2017	352546	567567
2018	397458	613176
2019	410165	637831
2020	232485	374289
2021	316681	572173

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, erişim 06.03.2023

Tabloda görüldüğü gibi Covit19 Pandemi dönemi sebebiyle 2020 yılında Hatay'a gelen ziyaretçi sayısı ve bu ziyaretçilerin geceleme sayısı hızla düşüş göstermesine karşın 2021 yılı itibariyle çok hızlı bir toparlanma olmuştur. Bölgenin zengin turizm potansiyeli, pandeminin olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasıyla hızla toparlanmayı sağlamıştır.

Hatay'da 3 tane 5 yıldızlı, 6 tane 4 yıldızlı, 21 tane 3 yıldızlı, 7 tane 2 yıldızlı, 1 tane 1 yıldızlı otel, 8 tane özel konaklama tesisi, 2 Butik otel ve 1 Yayla evi olmak üzere toplam 49 konaklama tesisinde 2.571 oda ve 5.202 yatak mevcudiyetiyle turistik konaklamalar gerçekleşmiştir. Ayrıca toplam 11 turizm yatırım belgeli konaklama tesislerinde 1236 oda ve 2.672 yatak sayısı da turistik arz kapasitesi olarak önemli olmuştur (<https://hatay.ktb.gov.tr/>. Erişim 07.03.2023). Hatay'da Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) üyesi 101 seyahat acentesi faaliyetlerini sürdürmüştür (<https://www.tursab.org.tr/>, s.31, erişim 07.03.2023). Bu gelişme potansiyeli ve zengin altyapı-üstyapı kaynakları Hatay ve Antakya için önemli değerler olarak turizmin bölge üzerinde önemli olmasının kaynağını oluşturmuştur. Özellikle yerleşim yerinin coğrafi, jeolojik, kültürel ve bir medeniyetler merkezi olmasından kaynaklanarak turizm bölge ekonomisinde son derece önemli unsurdur. Ancak bu jeolojik ve jomorfolojik yapı sebebiyle ve şehir yerleşiminin deprem riski olan bölge üzerinde yayılması bir tehdit olarak çok dikkate alınmadığından 06.02.2023 tarihinde bölgede yaşanan depremin ciddi hasarlar vermesine yol açmıştır. Bu sebeple depremlerin turistik destinasyonlar üzerindeki yıkıcı etkilerinin turizm sektörünü son derece olumsuz etkilediği şeklindeki örnekleri dünya üzerinde birçok ülkede görülmektedir. Bölgenin pandemi sonrasında birçok turistik destinasyona rağmen hızla toplanmasının bölgeye olan talebin ne derece önemli olduğu göstermiştir. Ancak deprem nedeniyle bu konuda ciddi bir zarar oluşmuştur. Özellikle kültürel ve tarihsel yapıların tahrip olması ve konaklama tesislerinin büyük oranda yıkılması önümüzdeki süreçte turizm açısından toparlanmak için zorlu bir süreç olarak görülmektedir.

Ancak somut kültür mirası depremin etkileriyle tahrip olurken, soyut miras kuşaklararası süreçte bir özellik olarak turizmin sürdürülebilirliği bakımından önemlidir. Bu sebeple bu bakımdan turistik potansiyelin öncelikli değerlendirilmesi gerekmektedir. Hatay İli kapsamında somut olmayan kültürel miras olarak Cimem (Tıbayka-tıbak-sayni-sini) bitkisel örücülük, Defne sabunu (Gar) sabunu, Halk hekimliği uygulamaları, Hasnı (İyilik Duası, Bereket Duası, Yağmur Duası), Hidrellez, Peynirli künefe, İpek Böceği Yetiştiriciliği ve Dokuma, Ahşap Oyma ve Tasarım ve el işlemeciliği (<https://hatay.ktb.gov.tr/>, erişim 07.03.2023) uygulamaları bir mekan ile sınırlı olmayan kültürel ve turistik değerler olarak önemlidir. Bu sebeple etkileri her durum ve ortamda sürdürülebilir olmaktadır.

Hatay ve Antakya Bölgesinde Depremlerin Turizm Hareketleri Üzerine Etkisi

Turizm, tüm altyapının gelişimi üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan sosyoekonomik bir olgu olarak seyahat, ulaşım, sosyal gelişim ve hizmetler sektörünün diğer alt sektörlerinin de yüksek düzeyde gelişmesinde etkili olmaktadır. Ancak turizm sektörünün kırılmalı bir yapıya sahip olması sebebiyle turistik destinasyon alanları, turizm sektörüne yönelik iç veya dış faktörlerden ve çevresel faktörlerden kaynaklanan olumsuzluklardan da etkilenmektedir.

Birçok turizm merkezi çeşitli tehlikelerden (doğal, teknolojik, biyolojik ve toplumsal/politik) kaynaklı afetlere maruz kalmaktadır. Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması için risk yönetimi, doğal afetlerin turizm sektörüne yönelik olumsuz etkilerini gidermek amacıyla yapılacak planlama ve uygulama süreçlerini de kapsamaktadır (Ural, 2015; 173). Doğal afetlerin etkilerini azaltacak ve etkilenen turistik destinasyonun hızlı bir şekilde toparlanması için gerekli koşulları oluşturacak olan hedef noktasında çeşitli sosyal, politik ve üretken aktörler önemli olmaktadır. Bu nedenle, turizm-doğal afet ilişkisi kapsamında turizmin toparlanması ve yeniden inşası sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için son derece önemlidir.

Dünya genelinde depremler ve bunlarla ilişkili jeolojik tehlikeler, turizm endüstrisi üzerinde kısa ve uzun vadeli dönemlerde yerel ve bölgesel ölçekte önemli olumsuz etkilere neden olmuştur (Zhang, v.d., 2021, 18). Türkiye son yüzyılda birçok depremle sarsılmıştır. Özellikle Marmara Bölgesinde 1999 yılında 7,4 büyüklüğünde bir deprem ile mal ve can kaybı ve yaralanma gibi yıkıcı etkilerinin yanı sıra turizm sektörüne de olumsuz etki olmuştur. Yabancı turistlerin paket turların iptal etmesi seyahat acenteleri, oteller ve havayollarını olumsuz bir şekilde etkilemiştir (Bayram ve Çiftçi, 2021; 1). Ancak afetler ve turizm faaliyetleri arasındaki ilişkiyi doğrulayan veya ölçen ampirik araştırmalar yeterli düzeyde değildir. Bu konuda yapılan bazı çalışmaların sonucuna göre Eylül 1997'de meydana gelen büyük bir depremin ardından Orta İtalya'daki Umbria bölgesine yapılan ziyaretlerin olumsuz etkilediği gözlenmiştir. Eylül 1999'daki Tayvan depreminden 11 ay sonra henüz tam olarak normaleşme olmadığı görülmüştür (Rosselló, v.d., 2020; 9-10). 2015 yılında Nepal'de 7.8 büyüklüğünde bir deprem ve artçı sarsıntılar 9000'den fazla can kaybına ve 22.000'den fazla yaralanmaya neden olmuş, birçok miras alanının yıkımı da dâhil olmak üzere toplam beş milyar dolarlık ekonomik kayba yol açmıştır (Min, 2020, 1). 2010 depremi bu nedenle Haiti'ye seyahat eden turist sayısını olumsuz etkilemesine karşın turizm istatistikleri 2011'de yeniden yükselmeye başlamıştır (<http://leannestravelandtourism.info>, erişim 07.03.2023). İncelenen çalışmaların sonuçları, araştırmacılar ve turizm planlamacıları için gelecekteki turizm destinasyonu afet yönetim sistemleri için bir çerçeve sunmak açısından önemlidir (Estevão, v.d., 2020, 17).

11 ili kapsayan son depremin afet bölgesi ilan edilen illerde Türkiye'deki toplam nüfusun yüzde 15,7'si yaşamaktadır. Deprem bölgesindeki illerin toplam milli gelirden aldığı pay % 9,3 iken tarım, sanayi ve imalat sektörlerinin payı GSYH paylarının üzerinde gerçekleşmiştir. Depremin coğrafi etki alanı (30.000 km²), Marmara Depreminin coğrafi etki alanının (15.000 km²) yaklaşık 2 misli olmuştur (TÜRKONFED, 2023; 3-9). Çalışma alanı içinde yer alan Hatay ve Antakya, bölgenin en ağır hasar ve yıkım yaşanan yerleşim yerleri olmuştur. Çalışmada Hatay ve Antakya olarak yer alması Hatay ve Antakya'nın kültür ve inanç turizminde adeta birlikte anılmasından kaynaklıdır. Özellikle depremlerin ardından Hatay ve Antakya'daki bazı tarihi cami ve yapılar büyük zarar gördüğü gibi yerleşim yerleri, küçük ve orta boy işletmeler, büyük şirketler ve kamu binalarında çok büyük yıkım olmuştur.

Hatay, gerek fiziki gerekse beşeri özellikleri bakımından Türkiye için büyük önem arz eden bir bölgedir. Dolayısıyla doğal unsurların kontrol ve planlamasının en iyi şekilde yapılmasına bağlı olarak beşeri, ekonomik, politik ve stratejik sorunların önüne geçilmesi bir zorunluktur (Karataş, 2010; 184). Depremin etkilediği 11 ilde (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa, Malatya ve Elazığ) önemli üretim, ihracat, istihdam ve vergi kaybı beklenmektedir (Türkiye Müteahhitler Birliği, Nisan 2023, erişim 20.04.2023). Bu durum Hatay ve Antakya'nın adeta bir marka destinasyon olması sebebiyle önemle ele alınmasını gerektirmektedir.

Dünyada marka şehirler turizmde gelişim hedeflenen alanları ve pazarları belirlemektedir. Bu çerçevede kısa orta ve uzun vadeli tanıtım ve pazarlama stratejileri oluşturulması önemlidir. Hatay'ın da dünyadaki örneklerle benzer bir yaklaşım geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle risk önleme, afet hafifletme, afet sonrası iyileştirme ve sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesinin, insanlara, topluluklara ve onların yatırımlarına yönelik tehditlerin yıkıcı etkilerine karşı ülkenin yatırım yapması gereken eylemler öncelikle değerlendirilmelidir.

Bu derin yıkıcı ve olumsuz etkiler sürdürülebilir turizm anlayışının geçici bir süre olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Ancak bu süreçte bölgedeki yıkımı görmek, yakınlarına yardım etmek, ölüm ve acı tecrübelerin yaralarını sarmak için bölgeye yapılan seyahatlerin bilinen ve arzu edilen turizm türleri dışında gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle "Dark Turizm" denilen bir turizm türünün depremden sonraki bu dönemde gerçekleşmekte olduğu görülmektedir.

Hatay-Antakya Bölgesinde Deprem Sonrası Seyahat Hareketliliği ve Dark (Hüzün) Turizmi

İnsanın biyolojik ve psikolojik bütüncül bir varlık olarak sevinç ve hüznünü farklı şekillerde yaşamaktadır. Çevresel faktörlerin ve olayların etkisi altında anılarını veya yaşamdaki olağan akışın dışında karşılaştığı durumları hatırlamamayı tercih ederken, trajedinin anısını sürdürmekte isteyebilir. Bu sebeple mistik yerler veya ciddi trajik olaylarla bilinen yerleri seyahat etmek seyahat hareketliliğini arttırmaktadır. Özellikle oldukça yeni gelişen bir turizm türü içinde yer alan ve bir seyahat hareketliliğine sebep olan bu olay "Dark Turizm" olarak adlandırılmaktadır.

Dark Turizm, Foley ve Lenon tarafından turistlerin tüketimine sunulmuş ölüm ve yıkım olan yerlere seyahat olarak ifade edilmiştir (Lennon ve Foley, 1999, 110-113; Allili, 2017; 40). Farklı bir alternatif turizm türü olarak aynı zamanda hüznün turizmi olarak da ifade edilen bu turizm türü, içinde keder, ölüm ve üzüntüyü içermektedir. Bu sebeple bilinen geleneksel turizm türü değildir. Bu seyahatler insanın yaşanan trajediyi tarihi mirasın bir parçası olarak yaşama arzusu, psikolojik sebepler ve acıyı paylaşmak gibi daha birçok farklı sebeplerle gerçekleşmektedir. Ancak bu seyahatlerin sebeplerini araştıran ampirik çalışmalar çok yetersizdir. Genellikle bu yöndeki seyahatlerin yönü ve seyahatler hakkında yapılan çalışmalar literatürde yer almaktadır.

Dark turizmin ilk örnekleri olarak Roma gladyatör oyunları, İngiltere'de idamları izlemek için rehberli turlar ve ortaçağ infazlarına hac ziyaretleri yer alır (Stone, 2006; Min, Ynag, v.d., 2021; 868). Ancak depremlerin sonrasındaki turistik destinasyon olan deprem bölgelerine olan seyahatlerin çok hızlı bir şekilde azaldığı ve kısa bir süre sonra seyahat hareketliliğinin oluşmaya başlaması bir çok çalışma tarafından ele alınmıştır. Aynı zamanda turistik destinasyonların depremden etkilenmesi ve dark turizm motivasyonlarını değerlendiren çalışmalarda literatürde yer almaktadır.

Mair, v.d., (2014), turizm destinasyonları için kriz sonrası toparlanma incelenerek, doğal afetlerin bir destinasyonun imajına zarar verdiğini ve bunun ekonomiye fiziksel zarardan daha büyük zararı olduğunu ortaya koymuşlardır. Huang, v.d., (2002), 1999 yılında 7.3 Richter ölçeğinde bir depremin gerçekleştiği Tayvan'da depremin turizm üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, depremden 11 ay sonra turizmde uzun süreli bir toparlanma olduğunu belirlemişlerdir. Mazzocchi ve Montini (2001), depremin İtalya'daki turist talebi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, depremden sonraki dokuz ay içinde tahmini olarak 71 milyon dolarlık bir mali kayıp olduğunu tespiti etmişlerdir. Min, v.d., (2020)'in yaptığı çalışmada ise, 2015'te Nepal'de gerçekleşen ve 7,8'lik yıkıcı bir etkisi olan depremin yaklaşık 9000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olduğu ve önemli kültürel mirasa sahip Nepal turizmini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. GSYİH'nın özellikle 2015'te düştüğü ancak 2016'dan itibaren üstel bir oranda büyüdüğü ve 2016 yılında gelen turist sayısının artmasına karşın, 2016 yılında turizm gelirlerinin azaldığı yönündeki tespiti turistik altyapı ve üstyapının zarar görmesinden kaynaklı olarak değerlendirmişlerdir. Ancak ziyaretçi sayısının artışında deprem sonrası hüznünün ve tahribatın etkilerini ziyaret etmek isteyen ziyaretçiler de yer almaktadır. Depremin yıkıcılığı sebebiyle konaklama imkânının olmamasından dolayı turizm gelirlerinde artış görülmemektedir.

Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde 1999 yılında yaşanan 7,4 büyüklüğündeki yıkıcı deprem sonrasında turizm sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Özellikle yabancı turistlere yönelik paket turların iptal edilmesi seyahat acenteleri, oteller ve havayollarını olumsuz etkileyerek, depremin ardından turist sayısının yaklaşık % 20 azaldığı tespit edilmiştir (Bayram, Çiftçi, 2021; 82). 1999 depreminden 173 milyon USD zarar tespit edilen turizm sektöründe en çok zarar gören alt sektörlerden biri olarak sadece kongre iptallerinden kaynaklanan gelir kaybının 15 milyon USD olması son derece önemli bir kayıp olmuştur (TSPO, 2000; TÜRSAB, 2000; Bayram, Çiftçi, 2021; 84). 1998 yılında 7,808.9 milyon USD olan turizm geliri 1999 yılında 5,203 milyon USD ve 2000 yılında ise, 7,636 milyon USD olarak gerçekleşmiştir (TÜRSAB, erişim 10.03.2023). Bu süreçte turizm sektörü bakımından toparlanma oldukça yavaş olmuştur. Özellikle deprem sonrası bölgeye yapılan seyahatlerin yoğunluğu ise daha çok vatandaşlar tarafından ülke içinden gerçekleşmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, depremlerin Türkiye ekonomisindeki toplam yükünü, 2023 yılı milli gelirinin %9'una karşılık gelecek şekilde 103,6 milyar ABD Doları'nın üzerinde (yaklaşık 2 trilyon TL olarak) hesaplamıştır. Bu toplam yük içinde %54,9 oranıyla başı çeken konut hasarının parasal değeri 1 trilyon 73 milyar TL (yaklaşık 57 milyar ABD Doları) olarak hesaplanmış, ikinci ağırlıklı hasar kalemini 242,5 milyar TL (yaklaşık 13 milyar ABD Doları) ile kamu altyapısı ve hizmet binalarındaki yıkım oluşturmuştur. Konut hariç özel kesim hasarı (imalat sanayii, enerji, haberleşme, turizm, sağlık ve eğitim sektörleri, küçük esnaf ile ibadethanelere ilişkin hasar) ise 222,4 milyar TL (yaklaşık 11,8 milyar ABD Doları) şeklinde öngörülmüştür. Raporda, depremlerin 2023 yılı büyümesinde %0,6'lık bir kayba yol açacağı tahmini yer almaktadır(Türkiye Müteahhitler Birliği, Nisan 2023, erişim 20.04.2023).

Çalışma konumuz olan Hatay ve Antakya'nın önemli bir turistik destinasyon olarak etkilendiği ve depremin gerçekleştiği zaman itibariyle sürenin çok kısa olması sebebiyle yeterli veri olmaması bu konuda ampirik çalışma yapmaya imkan vermemektedir. Ancak süreç içinde gözlemlenen deprem bölgesine yardımlar ve bilimsel değerlendirmeler sonrasında yapılan kısa süreli seyahatlerin başlamış olduğudur. Depremden etkilenen tüm illerde ve özellikle Hatay ve Antakya'nın son dönem Dark turizmi kapsamında ziyaret edilmesi bir seyahat hareketliliği olmasına karşın turizmin geliştirilmesinde arzu edilen bir durum değildir. Burada önemli turistik cazibesi olan bir yerdeki yıkım ve depremin şiddetinin etkileri seyahat hareketliliğini arttıran faktörler olmalıdır. Ancak depremin sonrasın için öncelikli bölgedeki şenliklerin, sosyal kullanımların, ritüellerin ve şenlikli etkinliklerin geri kazanılmasına yönelik bir politika ve planın geliştirilmesi turizmin geliştirilmesi ve bölgenin toparlanması bakımından önemlilik arz etmektedir.

SONUÇ

Turizm sektörü bölgesel kalkınma için her zaman önemli bir sektör olmuştur. Bu etkinin kaynağı ise turizmin çok farklı sektörle doğrudan, dolaylı veya uyarılmış olarak etkilerinin olmasıdır. Bu nedenle bir bölgenin geliştirilmesi için bölgenin taşıdığı potansiyelden en yüksek faydayı alacak şekilde hareket etmek gerekmektedir.

Kıratoğlu (2021)'ye göre turizm sektörünün bölgesel kalkınmada itici güç olması bölgenin turizm potansiyelinin doğru kullanımı ile yakından bağlantılıdır. Bu kapsamda turistik çekicilik ve cazibe unsurunu barındıran doğal, kültürel ve tarihi değeri olan eserlerin ve kaynakların kısaca bölgesel değerlerin sürdürülebilir turizm anlayışına uygun bir şekilde değerlendirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik anlamda canlanmasını teşvik etmek ve bölgesel kalkınma için faydalı olacaktır (Muğan Ertuğral vd. 2022a; Muğan Ertuğral vd. 2022b). Kırsal nüfusun istihdam imkânlarının geliştirilmesi ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilerek sosyal yaşamın canlandırılması kente olan göçün de azalmasını sağlayacaktır (Kıratoğlu ve Dinçel, 2021). Bu nedenle yapılacak turizm planlamasının kapsayıcılık özelliğinin olması önem arz etmektedir. Yani sadece kent merkezindekilerin değil kırsal alanlarda yaşayanların da bölgenin turizm potansiyelinden, gelirinden faydalanabilmesi sağlanmalıdır.

Hatay İli 6 Şubat'ta yaşanan depremden çok ağır bir yara almış ve şehrin aldığı hasar hiçbir yönden henüz tam olarak belirlenebilmiş değildir. Önümüzde dönemde hasar tespiti yapıldıktan sonra şehrin tekrar turistik bir cazibe merkezi olabilmesi için yapılacak çalışmalar bölgede kalanlar için sürdürülebilir bir gelir unsuru olması açısından da önem arz etmektedir.

Hatay'ın eski haline getirilebilmesi, aslına uygun bir şekilde inşa edilebilmesi mümkün değildir. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen Hatay yeniden inşa edilirken ilin turizm potansiyeli ve bu potansiyelin doğru değerlendirilmesi ile daha çabuk toparlanma sağlanacağı gerçeği dikkate alınarak turizm planlaması yapılmalıdır. Bu çalışmanın depremin etkilerinin değerlendirileceği sonraki çalışmalara bir öncü çalışma olması düşüncesiyle gerçekleştiğini belirtmek isteriz. Çalışmanın sonucunda bölge için ve özellikle çalışma konusu olan Hatay ve Antakya için net verilere ulaşılmasında hasar tespit çalışmalarından sonra yapılacak değerlendirmeler önemli olacaktır. Bu sebeple doğal afetler olarak depremlerin turistik destinasyonlar üzerindeki ve bölgesel kalkınmaya olan etkisinin önemi vurgulanmıştır. Özellikle bu süreçte dahi çeşitli isimlerle ifade edilebilen hüznün içeren dark turizmin gerçekleştirilebildiği konusu vurgulanarak turizmin yani bir seyahat hareketliliğinin her durum ve ortamda gerçekleştirilerek yaşadığımız gezegendeki önemi ortaya konmaya çalışılmıştır

KAYNAKÇA

Alili, M. (2017).. Avrupa'daki Ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma . Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 37-50 .

Anmoder, <https://anmoder.org.tr/antakya-turizmi/>., erişim 06.03.2023.

- Bayram, S., Çiftçi, G., (2021), The Effects Of Earthquakes On Tourism: Evidence From Turkey, *TOLEHO*, 2021, 3(2): 82-94.
- Estevão, C. and Costa, C. (2020). Natural disaster management in tourist destinations: a systematic literature review. *European Journal of Tourism Research* 25, 2502, 1-17.
- Foley, M. ve Lennon, J. J. (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination, *International Journal of Heritage Studies*, 2(4): 198-211.
- Huang, J.-H.; Min, J.C. Earthquake devastation and recovery in tourism: The Taiwan case. *Tour. Manag.* 2002, 23, 145–154.
- Huang, Y. C., Tseng, Y., P., Petrick, J., F., (2007), Crisis management planning to restore tourism after disasters: a case study from Taiwan, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 23, 203-221.
- Karataş, A. (2010). Hatay İli'nin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Kıratoğlu, E. (2021). The Locomotive Role of Tourism in Regional Development: The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11 (3), 331-342.
- Kıratoğlu, E. ve Dinçel, İ. Y. (2021). Türkiye’de İç Göç Olgusunun Todaro Paradoksu Çerçevesinde Analizi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *İstanbul İktisat Dergisi*, Cilt 71, Sayı 2, ss.527-548.
- Mair, J.; Ritchie, B.W.; Walters, G. (2014), Towards a research agenda for post-disaster and post-crisis recovery strategies for tourist destinations: A narrative review. *Curr. Issues Tour.* 19, 1–26.
- Mazzocchi, M.; Montini, A., (2001), Earthquake effects on tourism in central Italy. *Ann. Tour. Res.*28, 1031–1046.
- Min, J., Yang, K., & Thapa-Magar, A., (2021) Dark tourism segmentation by tourists' motivations for visiting earthquake sites in Nepal: implications for dark tourism, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 26:8, 866-878,
- Min, Jihye, Birendra KC, Seungman Kim, and Jaehoon Lee. (2020), "The Impact of Disasters on a Heritage Tourist Destination: A Case Study of Nepal Earthquakes" *Sustainability* 12, no. 15: 6115.
- Muğan Ertuğral, S., Kuran, İ. ve Tekeli, H. N. (2022). Dijitalleşmenin Turizm Sektörüne Yansımaları ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7 No:2, 14-25.
- Muğan Ertuğral, S., Toprak, M. ve Kuran, İ. (2022). “API Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, *International Academic Social Resources Journal*, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:7, Issue:44; pp:1829- 1836.
- Özşahin, E. (2010). Antakya’da Hatay Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler Ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (23), 1-16.
- Öztemir, F., Necioğlu, A. ve Bağcı, G. (2000). Antakya ve çevresinin depremselliği ve odak mekanizması çözümleri. *tmmob jeofizik mühendisleri odası. Jeofizik*, 14 (1–2), 87–102.
- Rosselló J, Becken S, Santana-Gallego M. The effects of natural disasters on international tourism: A global analysis. *Tour Manag.* 2020 Aug;79:104080., 1-11.
- Stone, P. R. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism*, 54(2), 145–160.
- Tsai, Chung-Hung & Chen, Cheng-W., 2010. "An earthquake disaster management mechanism based on risk assessment information for the tourism industry-a case study from the island of Taiwan," *Tourism Management*, Elsevier, vol. 31(4), pages 470-481.
- T.C. Hatay Valiliği, İnanç Turizmi, <http://www.hatay.gov.tr/inanc-turizmi>, erişim 05.03.2023.
- T.C. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), <https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/hatay/hatay-kultur-ve-turizm>., erişim 06.03.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-60903/konaklama-istatistikleri.html>., erişim 07.03.2023.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201517/somut-olmayan-kulturel-miras-sokum.html>., erişim 07.03.2023.

Türkiye Mühendisler Birliği, (2023), Nisan 2023, “Deprem Felaketinin Acıları İçinde Seçim Süreci”, İnşaat Sektörü Analizi, erişim 20.04.2023.

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB), (2020), Covid 19’un Turizme Etkileri ve Hatay Turizminin Geleceği, Kasım-2020, İstanbul, erişim 07.03.2023.

Tezcan, B. (2004). Developing alternative modes of tourism in Turkey. Unpublished Dissertation, Middle East Technical University, Ankara.

TÜRKONFED, (2023), 2023 Kahramanmaraş Depremi Afet Ön Değerlendirme Raporu, 1-9.

Ural, M., (2015), Importance Of Risk Management For The Sustainability Of Tourism, Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute Volume: 18 - Number: 33, 163-178.

Yarcan, Ş., (1998), Turizm Endüstrisinin Yapısı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Vere-Jones, D., (1995), Forecasting earthquakes and earthquake risk, International Journal of Forecasting, 11, 503-538.

Zhang, M., Seyler, B., C., Di, B., Wang, Y., Tang, Y., (2021), Impact of earthquakes on natural area-driven tourism: Case study of China's Jiuzhaigou National Scenic Spot, International Journal of Disaster Risk Reduction, Volume 58, 1-21.

<http://leannestravelandtourism.info.weebly.com/factors-and-their-effects.html>., Tourism and Travel Industry, erişim 07.03.2003.